

Канд. філол. наук, доцент Присяжнюк Оксана Михайлівна

Київський національний університет будівництва і архітектури, Україна,

канд. філол. наук, доцент Присяжнюк Ольга Михайлівна

КОНЦЕПЦІЯ КАРТИНИ СВІТУ В ПОЕЗІЇ ЛЕСІ УКРАЇНКИ ТА ЛІНИ КОСТЕНКО

Пропоноване дослідження являє собою аналіз смислових і художніх домінант поезії Лесі Українки та Ліни Костенко — найбільш знакових письменниць української літератури на зламі епох. Концептуальні засади їхніх поетичних доробків розглянемо у симбіозі сучасних лінгвістичних та художніх методів аналізу мистецтва слова, зосередивши увагу на найбільш вагомих періодах творчих пошуків деміургів.

У статті використовуватимемо відомі у лінгвософії поняття «концепт», «концептуальна картина світу» і «мовна картина світу», що достеменно наявні в романі Ліни Костенко «Маруся Чурай». Ми також спробуємо розкрити роль та значення топосів у філософському та естетичному задумах поетес.

Насамперед зазначимо, що з лінгвістичного погляду заявлену проблематику вивчали зокрема такі вчені, як Ю. М. Караулов, Л.А.Лисиченко, В.М.Русанівський, В.А.Широков (дослідження лексичних систем різних типів, концептуальної та мовної картин світу); Ю.О.Карпенко, А.Т.Бевзенко, Н.В.Подольська, І.М.Железняк (питання топонімії). А от дослідники-літературознавці В.Іваненко, М.Олійник, С.Павличко інтерпретували передусім творчість Лесі Українки.

Щодо мистецької діяльності саме Лесі Українки, ми спробуємо осмислити один із маловивчених, але яскравих, етапів її поетичної творчості —

так званий кримський період, передусім з погляду смислового значення використаних топосів.

У поетично-художньому «просторі» «Кримських спогадів» відтворені топоси тих південних міст, де побувала Леся Українка під час першої подорожі по Криму, тож місту Бахчисарай було присвячено три із дванадцяти поезій циклу. За строфічну основу тут править сонет, який увиразнює головну ідею: історія народу, його культура – безсмертні, і нині треба виховувати справжніх шанувальників, щоб можна було зберегти / відродити духовно-матеріальні здобутки етносу, щоб винести суцї уроки з руїн колишньої слави міста, краю. У цих (9, 10, 11) поезіях зоровий принцип веде до кристалізації суцільної панорами з окремих поетичних картин. Предмет зображення – місто Бахчисарай – подається у віршах через різні аспекти. Відтворені картини – зримі, статичні, змальовані реалістичними фарбами. У сонетах циклу поетеса виявляє себе істинним локальним пейзажистом. Зазвичай вона користується образним наповненням лірики, теж навдивовижу розмаїтим.

«Мов зачарований, стоїть Бахчисарай...», – так розпочинається ліричний опис міста у першому з трьох сонетів («Бахчисарай», поезія дев'ята). Поетично оформлена філософема тут переростає рамки одноразового спалаху почуття, думки, настрою, що репрезентують і увиразнюють її, та сприймається як частина цілого. У колі двох наступних поезій («Бахчисарайський дворець», поезія десята; «Бахчисарайська гробниця», поезія одинадцята) вона доповнює і розширює внутрішній підтекст, що об'єднує ці сонети.

У Ліни Костенко, як відомо, найбільшої концептуалізації топонімів та загальних назв на позначення географічно-просторових об'єктів зазнав роман «Маруся Чурай».

Топосами (від *грец.* «*топос*» – *місце, місцевість*) називаємо всі зафіксовані в романі Ліни Костенко «Маруся Чурай» лексеми (головно іменники) на позначення географічно конкретизованих та семантично узагальнених (відповідно чому враховуються і власні, і загальні назви) об'єктів як природних, так і створених людиною (див. [2, 127; 4, 637]).

Сукупність топосів, що були зафіксовані в романі «Маруся Чурай», утворюють чітку концептуальну систему, яка формується із лексем виключно на позначення українських та європейських географічних назв. Саме тому цю систему можна подати як концепто-топоси «Україна – Європа», що має чітку парадигматичну структуру (див. табл. 1):

Таблиця 1

Схема структури концепту «Україна – Європа»
(на матеріалі топосів, дібраних з роману Ліни Костенко «Маруся Чурай»)

1. КОНЦЕПТО-ТОПОСИ «Україна – Європа» → → 2. КОНЦЕПТО-СЕГМЕНТ → 3. РАЦІО-ПАРЦЕЛА → → 4. ТОПОСО-КЛАС → 5. ТОПОСО-ПІДКЛАС → → 6. ЛЕКСИКО-ТЕМАТИЧНА ГРУПА ТОПОСІВ → → 7. ЛЕКСИКО-ТЕМАТИЧНА ПІДГРУПА ТОПОСІВ → → 8. ТОПОСИ →		
8.1. АБСТРАКЦІО-ТОПОСИ	8.2. КОНКРЕТИКО-ТОПОСИ	
	8.2.1. україноніми	8.2.2. європоніми

Підсумовуючи вище сказане, зазначимо, що сукупність топосів у творчості Лесі Українки та Ліни Костенко по-різному втілюють замисли художниць слова, але у загальному задумі деміургів вони все-таки влучно спрацьовують на головні показники концепту «Україна — Європа» як на поняття культурологічно тотожні.

Література:

1. Костенко Л. Вибране. – К.: Дніпро, 1989. – 559 с
2. Подольская Н.В. Словарь русской ономастической терминологии. – М., 1988.
3. Українка Леся. Кримські спогади: Вірші, поеми, проза, листи / Леся Українка. – Сімферополь: Таврія, 1986. – 304 с.

4. Українська мова: Енциклопедія / За ред. В. М. Русанівського,
О. О. Тараненка. – К.: Українська енциклопедія, 2000. – 752 с.